

ПРЕДСТАВНИКИ РОДУ FRITILLARIA L. У ФЛОРИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПОШИРЕННЯ, ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Паньковська І.Р.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Рід *Fritillaria L.* у природній флорі Полтавської області представлений трьома видами – *Fritillaria meleagris L.*, *F. ruthenica Wikstr.*, *F. meleagroides Patr.*, які занесені до Червоної книги України [4].

Кожен з цих видів має свої біологічні, еколого-ценотичні, демекологічні, ареалогічні особливості.

Дані щодо поширення видів роду *Fritillaria* на території Полтавської області зустрічаються у «Флорі УРСР»; відомості про сучасні місцезнаходження наводяться О.М.Байрак, Н.О.Стецюк [1], В.І.Мельником [5]. Місцезнаходження *Fritillaria meleagris L.* приурочені до ділянок лук уздовж річок Ворскла, Коломак, Сула; *F. ruthenica Wikstr.* зустрічається у лісових угрупованнях (нагірних, байрачних), на узліссях, по чагарниках; *F. meleagroides Patr.* – на вологих солонцюватих луках заплавл річок Псел, Ворскла.

Негативно позначається на стані популяції даних видів знищення або порушення їх природних місцезростань – осушення, розорювання лук, вирубування лісів, випасання худоби. Окрім цього, з декоративною та лікувальною метою їх збирають на букети, викопують цибулини. Вдається зберігати ці рідкісні види на природно-заповідних територіях та шляхом інтродукції, культивування.

Заповідна справа – це теорія і практика організації та збереження заповідних територій різних рангів. На заповідних територіях охороняються як окремі носії біорізноманітності – популяції, види, екосистеми, так і середовище проживання в цілому. Серед заповідних територій, на яких, зокрема, зберігаються місцезнаходження досліджуваних видів є заказники, заповідні урочища, регіональний ландшафтний парк «Нижньоворсклянський».

Збереження рідкісних і зникаючих видів, в тому числі роду *Fritillaria L.* можливе не лише на заповідних територіях, а й забезпечення індивідуальної охорони, тобто включення до місцевих списків рідкісних рослин та Червоних книг різних рангів, такі активні дії, як вирощування в умовах ботанічних садів, збільшення кількості рідкісних рослин у природних умовах шляхом підсівання насіння і висадження рослин, отриманих за умов культури. Оскільки за десятки років набутий досвід вирощування раритетних видів, то дуже важливим і своєчасним нині стає перенесення штучно розмножених рослин у природні умови зростання, що найчастіше називають репатріацією або реінтродукцією. У цьому разі вважають дуже бажаним застосовувати повернення у збіднені популяції особин, вирощених за умов культури, якомога ближчих до природних і внаслідок цього – мінімально змінених генетично. Очевидно, що реінтродукцією рідкісних видів у межах певного регіону повинні займатися найближчі за місцем розташування ботанічні сади, причому розмноження раритетних видів треба виконувати на місцевому генетичному матеріалі (насінням чи вегетативно).

Зберегти ценопопуляції рябчиків можна також шляхом інтродукції – введення рослин в місця, де вони раніше не зростали, або введення у культуру дикорослих рослин.

При уведенні у культуру природних видів роду *Fritillaria L.* слід обов'язково враховувати їх еколого-ценотичні, біологічні особливості, а також умови, в яких види природно зростають і природно-кліматичні умови тих місць, де планується вирощувати рябчики. Найпоширенішим способом вирощування рябчиків у культурі є вирощування у горщиках в «альпійських теплицях» (спорудах із скла, головна функція яких не стільки забезпечення рослин додатковим теплом, скільки захист від надлишку вологи влітку і особливо взимку) [6].

Іншим способом є вирощування рябчиків у відкритому ґрунті, що можливо завдяки помірно-континентальному клімату на території Полтавської області, який найкраще відповідає біології більшості рябчиків. Цей спосіб є найбільш оптимальним для вирішення завдання збереження рідкісних видів рябчиків у культурі.

У природних умовах різні види рябчиків приурочені до різних екоотопів: на більш відкритих місцях чи в тіні чагарників, на південних чи північних схилах. Тому навіть в межах одного ареалу у різних видів є свої специфічні вимоги. Ці вимоги визначають правила, які допомагають задовольнити індивідуальні вимоги кожного виду. Про них дізнаються і їх коректують уже при вирощуванні рослин. Види *Fritillaria* є вимогливими до кислотності ґрунту і його структури, стійкості до вітру, чутливості до тих чи інших захворювань. Що ж до освітленості, то при культивуванні напівтінь задовольняє майже всі види [6,7].

Отже, перспективним для збереження представників роду *Fritillaria* L. є охорона на природно-заповідних територіях, культивування та вирощування у ботанічних садах, створення банку насіння з метою збереження генофонду усіх відомих ценопопуляцій видів роду.

Література

1. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. – Полтава, Верстка, 2005. – С.161-163.
2. Бондаренко Л. «Как вырастить видовые рябчики» // «Цветоводство» – 2002. – №6.
3. Андрієнко Т.Л., Байрак О.М., Залудяк М.І. та ін. Заповідна краса Полтавщини. та інші – Полтава: ІВА «Астрєя», 1996.– 188 с.
4. Збережи, де стоїш, де живеш. По сторінках Червоної книги Полтавщини. Рослинний світ / під заг. ред. О.М. Байрак. – Полтава: Верстка, 1998. – 205 с.
5. Мельник В.И. *Fritillaria meleagris* (Liliaceae) на Украине // Ботанический журнал, 1999. – Т.84, №8. – С.81-86.
6. Новикова О. В. Рябчик: Разведение и уход. – М.: РИПОЛ классик, 2006. – 64с. – (Цветочное настроение).
7. Сазонов С. Сто ипостасей рябчиков // Вестник цветовода. – 2004. – №1.
8. Стецюк Н.О., Віденко І.П. Сучасний стан та структура ценопопуляцій видів роду *Fritillaria* L. в деяких місцезнаходженнях Полтавської області // Інтродукція та акліматизація. – 2006. – Т. 54. – Вип. 6 (26). – С. 14-26.

ФАРМАКОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ВИДІВ *CUCURBITA PEPO* L TA *CUCURBITA MOSCHATA* L.

Папка О.С.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

У наш час, коли стан здоров'я населення України бажає бути кращим, коли різноманітні захворювання чекають нас на кожному кроці, люди все частіше готові віддати останні гроші за препарати, які на їхню думку, вилікують недуги. Та у багатьох випадках ми навіть і не здогадуємося, що найкращі ліки лежать просто у нас під ногами. Це не тільки усім відомі лікарські рослини природних цинозів, а й наші, добре знайомі городні культури. І серед них одне з перших місць займає рід *Cucurbita* L. Лікарські властивості гарбузів відомі з давніх часів. Про них писав ще грецький лікар Діоскорид в І ст. н.е. Згадували у своїх роботах цінні властивості даних рослин і китайські медики. А в XV ст. Амірдовлад Амасіаці писав про гарбуз: «Він допомагає при болях голови, пух-